

LISTY
FILOLOGICKÉ
FOLIA
PHILOLOGICA

between the text and its performers – where each era finds the freedom to rewrite myth in order to tell its own story.

Three overarching themes emerge clearly from the volume and merit particular attention: 1) Performance space as “resistance”: case studies such as those from Nazi-occupied Czechoslovakia, as well as selected Italian and New Zealand productions, reveal how ancient drama – thanks to its intrinsic “gaps”, in the sense proposed by Wolfgang Iser³ – can serve as a vehicle for subversive meaning, challenging oppressive regimes or engaging with pressing social issues such as incarceration, cultural identity, and marginalisation. 2) From text to body: the transition from written text to embodied performance calls into question traditional philological approaches and highlights the need for hybrid methodologies that bridge classical studies and performance studies. 3) Reception as creative rewriting: the notion of “fidelity to the classic” proves less significant than the “function” the classical text assumes in contemporary contexts. Modern productions and adaptations often operate as “conscious appropriations”, whose meaning shifts depending on cultural context and artistic intention.

GHERARDO UGOLINI

Università degli studi di Verona

Dipartimento di Culture e Civiltà

Viale dell'Università 4 - 37129 Verona, Italy

gherardo.ugolini@univr.it

MARIE ŠKARPOVÁ a kol. (ed.), *Příhodnější spojení není možné. Vzájemná korespondence Antonína Škarky a Dmytra Čyževského (1939-1972)*.

Praha, Filosofia 2024, 414 s.

ISBN 978-80-7007-779-5.

Dějiny jednotlivých vědních oborů patří v poslední době ke specifickým, ale podle mého názoru velmi významným polím filologických studií. Literárněvědná paleobohemistika je z tohoto hlediska územím nepříliš zmapovaným. Dnes, kdy se výzkum staré literatury dynamicky proměňuje a čelí novým výzvám, má rozhodně smysl ohlížet se dozadu a poznávat problémy a cíle starších badatelů. Nemyslím

³ WOLFGANG ISER, *Der implizite Leser. Kommunikationsformen des Romans von Bunyan bis Beckett*, München, Fink 1972; *Der Akt des Lesens. Theorie ästhetischer Wirkung*, München, Fink 1976.

jen znalost klíčových odborných prací minulosti, ta je snad stále ještě samozřejmostí, mám na mysli spíše poznání vědeckého provozu, jeho institucionálního zázemí, publikační praxe a komunikačních kanálů a sítí. Významným zdrojem tohoto poznání jsou nepochybně edice zpřístupňující korespondenci vědců.

Kniha *Příbodnější spojení není možné* je kritickou edicí vzájemné korespondence Antonína Škarky a Dmytra Čyževského. Připravila ji s kolektivem studentů Ústavu české literatury a komparatistiky FF UK zkušená paleobohemistka Marie Škarpová. Oba aktéři patří k poměrně známým badatelům. Dmytro Čyževskij (1894–1977), ukrajinský slavista, komparatista, filozof, byl vědcem s širokým rejstříkem, k němuž patřila také staročeská literatura, ale i osobnost K. H. Máchy. V Čechách je připomínán coby objevitel ztracené části Komenského *Pansofie*, ale větší povědomí o něm mají slavisté, mezi bohemisty se o něm ví méně, také proto, že mnoho jeho prací česky nevyšlo (poněkud zapadla dvoudílná Čyževského stať *K Labyrintu*, vydaná knižně nakladatelstvím Filosofia v roce 2017). Antonína Škarku (1906–1972) coby editora, komeniologa a autora analytických studií znají dobře zejména odborníci na starší českou literaturu. Zájem o něj nedávno oživila konference *Jako bych se octl na obrovském staveništi*, z níž vzešla stejnojmenná, překvapivě obsáhlá publikace, která právě vychází (Filosophia, 2025, ed. Tomáš Havelka a kol.) a může vytvořit pozoruhodný doplněk k recenzované knize.

Oba badatele silně spojuje právě J. A. Komenský. Čyževskij navíc sám sdílel osud exulanta s pohnutými osudy. V sovětském Rusku jako menševik jen náhodou unikl popravě a v roce 1921 se stal politickým uprchlíkem, působil v Praze a v Halle nad Sálou, německém městě, jež je vůbec důležitým místem pro českou a středoevropskou kulturní historii (viz aktivity českých exulantů v 18. století). Byl též v USA, ale většinu svého profesního života strávil na univerzitě v Heidelbergu. Jak ovšem upozorňuje Marie Škarpová v úvodní studii, jeho dopisy neobsahují „příznačné rysy exilové mentality“, tedy pocity nostalgie či vykořenění. Čyževskij nebyl integrován do života ani ukrajinské, ani ruské diaspory, jeho osudy se spíše blíží situaci dnešních vědců putujících se svými projekty globálním akademickým světem, který vnímají jako nadnárodní učenecký prostor.

Dopisy Škarky pak odrážejí život akademika pod tíhou totalitních režimů (s. 67: „Musím tedy čekat, až se zase všechno urovná a naši lidé zmoudří.“). Prožívá vědeckou izolaci, mj. ji jako vystudovaný germanista cítí na své němčině (s. 197: „Za tu řadu let, kdy jsem neměl možnost německy mluvit a stylizovat, vyšel jsem trochu z praxe a z cviku [...]“). Od Čyževského jej dělilo pět set kilometrů a pouze jedna hranice, ale ta představovala těžko prostupnou železnou oponu. Přiznávám, že jsem celý svazek četl s napětím a jistým dojetím, s otázkou: poštěstí se jim někdy potkat se tváří v tvář?

Oba aktéři spolu vedli učeneckou korespondenci, v níž se sice de facto vyhýbali soukromým věcem, ale přesto se jejich kontakty dají označit za intenzivní a přátelské. Vyměňují si důležité studijní informace a především si navzájem pomáhají se sháněním literatury a pramenů (s. 124: „Mikrofilm Presu Božího Vám opatřím a pošlu, to nebude žádný těžký problém, snad jenom trochu trpělivosti bude potřebí, nežli vyřídí fotografická dílna [...] naši objednávku, poněvadž je jimi zavalena. Složitější to je s ostatními věcmi.“). Nad těmito listy si dnešní badatel může uvědomit, jak se doba změnila, v leccems pokročila. Při práci na edici Komenského písní Škarka shání německý zpěvník *Praxis pietatis melica*. Dnes je toto dílo přístupné v precizní, několikadílné kritické edici a navíc jsou volně k dispozici různé exempláře tohoto kancionálu v elektronické formě. Sám jsem ještě zažil závěr před-digitální éry v podobě dosti dobrodružného putování po knihovnách a archivech i komplikovaného shánění fotokopií. Mělo to své půvaby, ale zároveň s tím byly spojeny nemalé badatelské obtíže, které brzdily práci. Na druhé straně, když člověk nahlédne do bibliografie obou osobností (srov. *Lexikon české literatury*, IV/1, Praha 2008, s. 643–644 a 1029–1032), nedá se říct, že by jejich práce trpěla malou efektivitou, naopak, musíme žasnout, co všechno bez moderních technologií stihli realizovat.

U Škarky to jsou především velmi precizní edice, právě o nich často vedou korespondenci, zejména pak o německém vydání písní Adama Michny z Otradovic, které se stalo průkopnickým počinem. Čyževskij je zvyklý spíš na levnější a rychlejší cestu reprintů (faksimilií) straších vydání, v českém prostředí velmi neobvyklou. Čteme zajímavé poznámky reflektující proces vzniku edic, zároveň nás korespondence dobře informuje o neuskutečněných projektech, jakým měla být např. ediční řada otiskující české kancionály starší doby (s. 80). Součástí jedné z příloh je pak Škarkův návrh české barokní knižnice pro Finkovo nakladatelství (původně byl tento dokument pravděpodobně také součástí některého z dopisů). Korespondenční „dialog“ zároveň přibližuje dobové pojetí literárních hodnot, Čyževskij se např. zdráhá podpořit Škarkův záměr vydat Kadlinského *Zdoroslavička*, aby to nevypadalo, že v baroku „česká literatura vycházela především z překladů z němčiny“ (s. 167). Literárnost vidí oba zejména v poezii, přesněji řečeno v lyrice, přitahuje je zároveň velká jména jako Komenský, Bridel či Michna.

Celá edice se vyznačuje pečlivostí a důkladným doprovodným aparátem, který obsahuje textověkritické poznámky, věcné vysvětlivky k editovaným textům i velmi cenné soupisy všech odborných prací, edic a literárních děl zmiňovaných v korespondenci. V obsáhlé úvodní studii sleduje Marie Škarpová nejen charakter vydávané korespondence, ale v širších kontextech i postavení obou aktérů ve vědeckém životě.

Vysvětlivky k textům dopisů jdou někdy do přílišných podrobností (není myslím z hlediska uživatele nutné vysvětlovat v delším odstavci osudy jáchymovského gymnázia, s. 174). Velmi dobrým řešením je jmenný rejstřík se stručnou charakteristikou osobností, ovšem i ten je poznamenán disproporcemi. Jindřich z Isernie (s. 385), který se v textech pouze jednou mihne, si vysloužil devítirádkový medailon, to Felix Kadlinský, o němž se vede v dopisech debata, se na stejné straně musí spokojit se zcela minimalistickou charakteristikou, aniž by se zmínil fakt, že byl autorem parafráze německého písňového cyklu Fridricha von Spee, přestože právě na toto se v dopisech naráží.

Co si z čtyřby této knihy odnést? Odráží například, jak obtížně se v českém prostředí prosazoval pojem baroka („U nás je ještě pořád hodně hlupáků, kteří baroku nerozumějí, zejména barokovost Komenského je stále straší,“ píše Škarka, s. 239). Ukazuje pracovitost a neobyčejnou trpělivost starších badatelů zejména při vytváření kritických edic, shánění pramenů apod. Zároveň tu před námi názorně vystávají dva rozdílné badatelské typy, jež mají nadčasovou platnost. Čyževskij je člověk širokého rozhledu, slavista, který má řadu žáků a vede tematicky různorodé disertace, organizátor vědeckého života s množstvím kontaktů; Škarka je badatel mnohem užšího rejstříku, se schopností zahlbout se do vyhraněného problému, s vyvinutým smyslem pro detail, precizní editor, ale badatelský samotář, bez učitelského charismatu. A v neposlední řadě vidíme, že učené kontakty a sítě byly zásadním aspektem vědecké práce už před mnoha desetiletími. Zahrnovaly přeshraniční výpomoc i snahu sladit různá specifika národních vědeckých prostředí, stejně jako vyjednávání s nakladateli a dalšími zprostředkovateli vědeckého života.

JAN MALURA

Filozofická fakulta Ostravské univerzity

Katedra české literatury a literární vědy

Havlíčkovo nábreží 3120, 70010 Ostrava 1, Česká republika

jan.malura@osu.cz